

Miksi perusturva on jätetty heitteille? Teesejä eriarvoisuudesta¹

JP Roos: *professori, Department of Social Policy, University of Oxford*
jeja.roos@sores.ox.ac.uk

Janus vol. 18 (4) 2010, 396–402

Olli Kangas on Sosiaalipolitiikan päivien esityksessään ”2010-luvun sosiaaliset ongelmat” käynyt hienosti läpi suomalaisen perusturvan ongelmat. Itse haluaisin vielä muistuttaa Sosiaalipoliittisen yhdistyksen puheenjohtajan Susan Kuivalaisen erinomaisesta artikkelista (Kuivalainen 2010), joka kertoo selkeästi, miten Pohjoismaissa on ollut yhteinen linja tässä asiassa: perustoimeentuloa ei ole parannettu suhteessa tulotasoon, vaan pidetty se ainoastaan entisellä tasollaan ja annettu jopa alentua, kuten myös Veli-Matti Ritakallio toteaa syntymäpäivähaastattelussaan Helsingin Sanomissa (HS 21.10.2010). Onneksi inflaatio on ollut alhainen, joten seuraukset eivät ole olleet katastrofaalisia, mutta haluan jatkaa tämän kysymyksen pohtimista siltä osin, mitä seurauksia tuloerojen kasvulla on huono-osaisille ihmisille.

Perusturva alas

Ensimmäinen teesini on, että Pohjoismaissa on viimeisten 15 vuoden aikana luovuttu ajatuksesta, että sellaiset ihmiset, jotka joutuvat eri syistä elämään viimesijaisen tuen varassa, olisi yritettävä myös pitää mukana kehityksessä. Perusturvasta on tietoisesti jätetty huolehtimatta. Kysymys kuuluu: miksi ja mitä pitemmän tähtäimen seurauksia tällä on?

Köyhyyden ongelma on tunnetusti vähintään kahtalainen: yhtäältä köyhyys jonkinlaisena pysyvänä olosuhteena tai asemana, ja toisaalta köyhyys suhteessa yhteiskunnan kokonaistilanteeseen tai siihen vertailukohtaan, jota itse

kukin pitää olennaisena. Voidaan ajatella kahta äärimmäistä mallia: 90 prosenttia yhteiskunnan ihmisistä on hyvin toimeentulevia, kun taas 10 prosenttia on selkeästi jollain objektiivisilla kriteereillä köyhiä. He eivät esimerkiksi saa kylliksi ruokaa, asuvat kurjasti ja niin edelleen. Periaatteessa heidän elämäntilanteensa kannalta on samantekevää miten loput 90 prosenttia elävät. Yhteiskunnassa on olennaisesti kaksi ryhmää. Köyhyyden poistaminen edellyttää väestön 10 prosentin aseman kohentamista.

Toisaalta voidaan ajatella tilannetta, jossa 10 prosenttia väestöstä on äärimmäisen rikkaita, 80 prosenttia hyvin toimeentulevia ja 10 prosenttia niukasti, mutta riittävästi toimeentulevia. Ovatko nuo 10 prosenttia köyhiä? Virallisten köyhyysmääritelmien mukaan kyllä, jos heidän tulonsa jäävät alle puoleen tai 60 prosenttiin mediaanitulosta. Huomattakoon, että kun puhutaan mediaanitulosta, niin ei ole väliä kuinka rikkaita nuo rikkaimmat 10 prosenttia ovat. Tämä on minusta ongelma. Gini-indeksi antaa eri tuloksen kuin mediaanikriteeri. Ja jos kerran puhumme suhteellisesta köyhyydestä, niin miten silloin on mahdollista ajatella, että yhteiskunnan suurituloisten tulot eivät vaikuta?

Voisi ajatella vaikkapa seuraavaa subjektiivisen suhteellisen köyhyyden esimerkkiä: ajatellaan että meillä on jokaisella tulotasolla köyhiä ja rikkaita. Köyhät ovat niitä, jotka ovat vaikeuksissa yrittäessään elää sen mukaisesti miten heidän tuloillaan pitäisi pärjätä. Paul Krugman (2010) viittasi äskettäin tällaisena esimerkkinä chicalaiseen professoriin, joka ansaitsi noin 450 000

dollaria vuodessa, mutta jolle ei omien laskelmiensa mukaan jäänyt paljoakaan käteen, kun tuloista vähennettiin esimerkiksi lasten koulutuskustannukset, eläkesäästöt, erilaiset palvelukset ja talon kulut. Suhteellinen köyhyys on siis äärimmillään sitä, että kaikki jotka kokevat itsensä köyhiksi verrattuna omaan ryhmäänsä ovat suhteellisesti köyhiä. Köyhyysaste lähestyisi sataa prosenttia! Tämän seurauksena on se oikea havainto, että tuloerot pudottavat kokonaishyvintointia merkittävästi. Tai se ilmiö, että kun Nokian ylin johto alkoi saada käsittämättömän suuria optioitaan, niin Nokia romahti innovatiivisena ja menestyvänä yhtiönä.

Kansainvälisissä vertailuissa vain suhteellinen köyhyys on relevanttia. Silti on ongelmallista jos, niin kuin Suomessa viime vuosina, suhteellinen köyhyys on lähes kaksinkertaistunut samalla kun "absoluuttinen" tuloköyhyys on lähes puolittunut. Kumpi on tällöin tärkeämpi ja suurempi ongelma?

Olli Kangas viittasi Marmotin (2004) tuloksiin eriarvoisuuden vaikutuksista. Itseäni on inspiroinut Wilkinsonin ja Pickettin teos *Spirit level* (Eriarvoisuuden henki, 2009), joka on ilmestymässä suomeksi. Sen perusajatuksena on, että eriarvoisuus vaikuttaa koko yhteiskuntaan ja kaikkien asemaan, terveyteen, hyvinvointiin, koulutukseen ja turvallisuuteen. Teos on synnyttänyt paljon keskustelua muun muassa kausaalisuhteista ja tasa-arvon vaikutuksesta myös paremmin toimeentuleviin. Tässä yhteydessä on olennaista se, että Wilkinsonin ja Pickettin positiiviset esimerkit löytyvät Pohjoismaista ja että Suomi on tässä näkyvästi "hyvien" seurassa.

Pohjoismaat hyvistä pahoiksi

Toinen teesini koskeekin Pohjoismaita. Yksi Olli Kankaan esittämistä kalvoista (Tulojen reaalkasvu tulokymmenyksittäin) oli erityisen draamatittainen: Siinä hän esitti, miten tulot ovat muut-

tuneet eri tulonsaajadesiileissä viimeisten 15 vuoden aikana, 60-luvulta 90-luvun alkuun. Ero on hurja. Hyvinvointivaltion kehitys näkyy siinä, kuinka juuri alemmat tulonsaajaryhmät ovat aiemmin saaneet valtavan suhteellisen edun ja ylimmät ryhmät jääneet pahasti jälkeen. Vuosina 1966-90 alimman tulonsaajadesiilin tulot kasvoivat 12.3 prosenttia ja ylimmän tulonsaajadesiilin tulot 2.5 prosenttia: vuosina 1990-2007 vastaavat kasvuluvut olivat 0.5 ja 12.3. Jos meillä silloin olisi ollut nykyinen ay-liike, niin tähän ei olisi ollut mahdollista... 1990-luvulla kaikki siis muuttui: ylimmät tuloryhmät ovat olleet vapaassa nousussa ja alimmat tulonsaajaryhmät ovat pudonneet täysin keltasta. Sama ilmiö on muuten näkyvissä myös USA:ssa, jossa Robert Frank ja kumppanit (2010) ovat vertailleet kahden ajanjaksoa 1949-79 ja 1979-2003. Kun ensimmäisellä ajanjaksolla alin 20 prosenttia lisäsi tulojaan 116 prosenttia ja ylin 1 prosentti "vain" 86 prosenttia, niin jälkimmäisellä ajanjaksolla suhde oli 9 ja 201! Siis 25 vuoden aikana viime vuosikymmenen lopussa rikkain 1 prosentti kolminkertaisti reaalitylonsa verojen jälkeen eli kasvatti tulojaan vuositasolla vajaat 10 prosenttia, kun taas köyhin 20 prosenttia väestöstä sai vuositasolla hieman alle puolen prosentin lisäyksen. On mielenkiintoista että suhde on lähes täsmälleen sama kuin Suomessa. Tämä on, niin kuin Paasikivi sanoisi, hirmuista! Mutta myös mielenkiintoista: olemme siis noin 10 vuoden viiveellä seuranneet Yhdysvaltain mallia. Tai voi asian muotoilla niinkin, että Pohjoismaat ovat eurooppalaistuneet: emme enää osaa arvostaa pohjoismaisuutta vaan ainoastaan eurooppalaisuutta. Sama koskee muuten mitä suurimmassa määrin yliopistolitiikkaa, jossa mallia on haettu jo kauan amerikkalaisesta bisnesajattelusta.

Vietän tällä hetkellä Oxfordissa vapaata tutkijan elämää. Kävin äskettäin kuuntelemaan David Bradyn ja Gösta Esping-Andersenin (joka piti sikäläisen arvostetun Sidney Ballin muistoluennon) esitykset aiheesta. Molempia puhujia yhdistää sama asia, joka esitetään Wilkinsonin

ja Pickettin kirjassa: Pohjoismaat esitetään mallina muille. Ero on suuri verrattuna 80-luvun kauhukuviin, jotka elähdyttivät thatcherismia. Silloinhan Pohjoismaat ja erityisesti Ruotsi kuvattiin tuohon tuomittuina esimerkkeinä tukahduttavasta sääntelystä ja järjettömistä veroista. Suomi on näissä uusissa esityksissä erittäin näkyvästi esillä. Se on sitä Suomi-kuvaa, jolla on todella merkitystä. Pohjoismaissa ollaan siis uusimman sosiaalipoliittisen näkemyksen mukaan tasa-arvoisia, ja tasa-arvoisuus tuottaa erilaisia merkittäviä hyötyjä. Eri maiden tutkijat toivovat eri syistä, että heidän maansa olisi enemmän Pohjoismaiden kaltainen, mutta toteavat sen olevan utopiaa. *David Brady* Duken yliopistosta kävi myös Oxfordin sosiaalipoliitiikan laitoksella esitelmöimässä aiheesta pari viikkoa sitten ja lopetti esityksensä huomautukseen siitä, miten on hiukan epärealistista toivoa, että Yhdysvalloissa nykytilanteessa pyrittäisiin ratkaisemaan työtätekevien köyhien ongelma Pohjoismaiden tapaan – mikä on hänen mukaansa ainoa toimiva ja tehokas tapa – runsaskätisellä hyvinvointivalttiolla. Wilkinson ja Pickett taas lopettavat kirjansa pohdintaan siitä, miten voitaisiin edistää tasa-arvopolitiikkaa ja vähentää tuloeroja samalla tavoin kuin kautta 1990-luvun ja 2000-luvun alun tuloeroja on määrätietoisesti kasvatettu. Olli Kankaan poikkeuksina esittämät maat ovat kiinnostavia: Ranska, Hollanti, Sveitsi, Tanska: kaikki maita, joissa ei ainakaan ole harjoitettu vasemmistolaista politiikkaa... Käytännöllisesti katsoen kaikkialla muualla tuloerot ovat kasvaneet, mutta erityisesti Pohjoismaissa: Suomi kärjessä, sitten Norja ja Ruotsi. Ainoa poikkeus on siis Tanska.

Kun tulin Suomeen eilen illalla, avasin television ja sieltä tuli Ranskan TV:ltä ohjelma Ruotsista tasa-arvon ja läpinäkyvyyden vaatimattomuuden mallimaana. Esimerkkinä esiteltiin ministeri, jolla ei ole ministeriötä, jonka pitää kopioida itse paperinsa, jolla ei ole virka-autoa eikä virkasuntoa. Joka vapaa-aikanaan vie tyttärensä ratsastamaan hevosellaan. Eli tasa-arvo on suhteel-

lista: se on keskiluokkaista tasa-arvoa, kaukana köyhien elämästä. Mutta läpinäkyvää.

Ongelma on siis siinä, että kaikki Pohjoismaat, siinä sivussa myös Suomi tässäkin asiassa luokan parhaana oppilaana, ovat pyrkineet pois pohjoismaisesta mallista ja onnistuneet siinä. Ennen kaikkea meillä on onnistuttu synnyttämään uusi, dramaattisesti eriarvoinen yhteiskunta. Eli päinvastoin kuin sosiaalipoliitiikan tutkijat kautta maailman toivovat, Pohjoismaat seuraavat vain isoisempien esimerkkiä. Kaikissa kehittyneissä maissa tilanne on ollut, että tulonjako oli tasaisimmillaan 1970-80 -luvuilla (USA:ssa vähän aikaisemmin), minkä jälkeen tuloerot ovat huomasti kasvaneet. Rakenteellinen ero on siinä, että Suomessa 1950-luvulla ei juuri ollut todella rikkaita, mutta sen sijaan kyllä paljon hyvin pientuloisia. Näiden pientuloisten vaurastuminen tasasi tulonjakoa aina 1980-luvulle asti jolloin tapahtui iso muutos. 1990-luvulta alkaen kehitys on ollut hyvin toisenlainen: suurin ja merkittävin tuloerojen kärjistäjä on ollut uuden taloudellisen yläluokan kasvu ja yläpään tuloerojen räjähtäminen käsiin. Sen sijaan köyhien määrä on ollut välillä kohtuullinen, mutta nyttemmin vahvassa kasvussa. Silti samanlaista työtätekevää proletariaattia, mikä Suomessa oli 1960-luvulla, ei tällä hetkellä ole. Mutta jos sinivihreä hallitus, virkamiehet ja EU saavat tahtonsa läpi, niin tulee olemaan, ainakin siinä mielessä, että yhä suurempi osa väestöstä kuuluu työtätekeviin köyhiin.

Köyhät on jätettävä jälkeen

Kolmas teesini koskee tulonjakoa ja sen hyväksyttävyyttä. Tilanne on nyt se, että meitä johtaa eliitti, joka on sitä mieltä, että ylimmille tuloille ei pidä olla mitään kattoa ja että tuloerojen dramaattinen kasvu on vain hyvä asia. Näin voi ainakin tulkita esimerkiksi kokoomuksen tuoreen vastauksen köyhyyden poistamiseksi: työ on parasta sosiaaliturvaa. Menoja pitää supistaa

ja veroja alentaa (ks. THL 2010). Ainoana suoranaisesti köyhyyteen liittyvänä toimenpiteenä luvataan, että huonoimmassa asemassa olevien etuusia ei huononnetta. Keskustapuolue ei lupaa paljoa enempää. Toisaalta kuitenkin näyttäisi siltä, että tuloeroja on helpointa kasvattaa, kun myös vasemmistopuolueet antavat sille tukensa.

Yhdysvalloissa keskeinen köyhyysongelma ovat työtätekevät köyhät, jotka eivät tule palkalla toimeen ja joilla usein ei ole kuin yksi (nais)palansaaja perheessä. Tämä merkitsee myös sitä, että lapsiperheet ovat usein köyhiä siitäkin syystä, että lasten tuottamat lisäkustannukset ovat huomattavan suuria. David Bradyn (2009) erittäin tarkkojen analyysien perusteella voidaan osoittaa, että vaikkapa puuttuminen matalapalkka-alojen tulotasoon ei ole kovinkaan vaikuttavaa verrattuna siihen, että perheiden tulotasoa lisätään hyvinvointivaltioilla keinoilla. Ja kuten Brady toteaa hauskaasti: hyvinvointivaltio ei ole paha työllisyydelle mutta se on paha köyhyydelle! Brady pystyy jopa osoittamaan, että hyvinvointivaltion anteliaisuus ei tuota negatiivisia vastavaikutuksia, esimerkiksi yksinhuoltajuutta, vaan päinvastoin. Bradyn mukaan yksinhuoltajuuden kasvu näyttäisi siis liittyvän juuri saitaan valtioon.

Brady osoittaa myös, että taloudellisella kasvulla ei ole köyhyyttä vähentävää vaikutusta, eli "poverty is a political outcome"! Tilanne on se, että meillä on nyt politiikka, joka pyrkii lisäämään köyhyyttä, ei vähentämään sitä. Mutta kumpikin olisi mahdollista: sekä köyhyyttä lisäävä että sitä vähentävä politiikka. Poliittinen tahto ratkaisee.

Luin Oxfordissa otsikon jostakin ministeri Kataisen puheesta, jossa hän väitti, että tämä hallitus on tehnyt enemmän perustoimeentulon hyväksi kuin mikään aikaisempi hallitus. Ihmettelin tätä niille jotka tietävät enemmän hallituksen toimista ja sain vastaukseksi, että se on siinä mielessä totta, että edelliset hallitukset eivät myöskään tehneet mitään, ainoastaan puhuivat asiasta ja

laativat ohjelmia. Selvitystyötä on tehty ansiokkaasti, mutta tarvittavia toimenpiteitä ei. Kun poliittista painetta ei ole ollut, ei ole tarvinnut tehdä mitään eikä mitään ole myöskään tehty. Ensi vuonna toteutuva takuueläke on edistysaskel, mutta sillä on melko vähäinen merkitys (köyhiä on noin 700 000, ja takuueläke koskee runsasta 100 000 ihmistä, jotka kaikki eivät ole köyhiä). Hyvin pienipalkkaiset naiset ja ne, joilla ei ole ollut elämänsä aikana mitään tuloja, hyötyvät. Eläkeläisten köyhyys ei ole Suomessa ollut pitkään aikaan suuri ongelma ja takuueläke poistaa viimeisetkin jäänteet. Suomessa isoin ongelmaryhmä ovat pitkäaikaistyöttömät, siis työelämästä käytännössä pysyvästi poissuljetut, joiden määrä lähti rajuun nousuun 1990-luvulla, eikä ole sen jälkeen olennaisesti laskenut, paitsi tilastokikoilla.

Työttömyysturvan kohentaminen, toimeentulotuen ja asumistuen nosto, alimman sairaspäivärahan tason nosto ja sen pidentäminen olisivat niitä toimia, joilla köyhyyttä voidaan supistaa. Tämä on kallista mutta tärkeää juuri nykyisessä tilanteessa, sillä se olisi myös parasta mahdollista elvytystä! Itse olen sitä mieltä, että takuueläkkeen suuruinen perustulo olisi kaikkein tehokkain ratkaisu (siis takuueläkkeen vähittäinen laajentaminen yhä nuorempiin ikäluokkiin samoilla ehdoilla), mutta vähän Bradyn tapaan voin todeta, että tämä ei ole nykyisellään kovin realistinen vaihtoehto.

Miksi muutos on niin vaikea?

Lopuksi miljoonan euron kysymys: Onko siitä mitään haittaa, jos maassa on ehkä noin 1-5 prosenttia todella rikkaita ja hyvin ansaitsevia ihmisiä, jotka ehkä kuitenkin kokevat olevansa köyhiä, koska vertaavat asemaansa vain vielä rikkaampiin? Ja mitä epätasaisempi tulonjako, sitä enemmän suhteellisia paineita tulee, ainakin Robert Frankin ja kollegoidensa mukaan (Frank et al 2010). Tuloeroilla ON vaikutusta kaikkiin:

- Jokaisella tulonsaajalla on aina ylempänä oleva vertailupiste, joten luopuminen omista eduista alempana olevien hyväksi ei ole mahdollista.
- Mitä korkeampi on ero huipputulonsaajiin, sitä vähemmän merkitsevät erot niihin, joilla on pienemmät tulot, eli sitä vähemmän kannetaan huolta oikeista huono-osaisista.
- Frankin mukaan myös sitä vähemmän ollaan halukkaita säästämään eli huononnetaan omaa asemaa velkaantumisella, jotta pysyttäisiin ylempänä olevien perässä. Ja jos tulojen kasvun epäsuhta on se mikä tilastoista näkyy, se merkitsee, että lähes kaikki joutuvat huonompaan asemaan paitsi aivan huipputuloiset.

Perusturvan jättäminen koskematta yli 15 vuoden ajaksi selittyisi tämän mukaan pitkälle juuri tulonjaon epätasaisuudella. Juho Saari esitti minulle teesin, että köyhät ja keskituloiset eivät välitä upporikkaiden tuloista. Nalle Wahlroosit tai Liliukset saavat ansaita mitä vain, Stephen Elopista puhumattakaan. Tärkeintä on mitä lähiryhmässä ansaitaan. Näin voi olla: ihmiset ovat realisteja eivätkä yleensä tavoittele mahdottomia. Mutta on tärkeää huomata, että suhde menee myös toisin päin: ylimmälle yhdelle prosentille ei merkitse mitään, mitä työtön yksinhuoltaja ansaitsee suhteessa vaikkapa Helsingin yliopiston professoriin. Kummatkin ovat niin pienituloisia, ettei eroa havaitse. Kutsuisin tätä väärin päin olevan kiikarin efektiiksi. Ylimpien tuloryhmien perspektiivissä köyhyysongelmaa ei ole kun kohtuullisen hyvin toimeentulevatkin näyttävät rutiköyhiltä. Ja tärkeää on myös se, että jokaisella on oma riittävän vaikeasti saavutettava vertailukohta.

Entä sitten poliitikot, jotka edustavat kansaa? Miksi he ovat jättäneet perusturvan saajat oman onnensa nojaan? Voisiko vastaus olla niin yksinkertainen, että poliitikot tietävät hyvin mitä mieltä perusturvan saajat ovat heistä: Toni Halme keräsi heidän äänensä? Mutta tämä ei voi

olla koko vastaus. Kuinka moni köyhä äänestää vaikka Ben Zyskoviczia tai Sauli Niinistöä tai erilaisia äänikuningattaria, jotka takuulla eivät tee mitään heidän hyväkseen? Zyskowicz jahtaa toimeentulotukihujareita ja entisiä stalinisteja yhtä suurella innolla ja hänellä on poliittista kannatusta. Mutta miksi ei synny perusturvaliikettä, joka pakottaisi ottamaan huomioon perusturvan kohottamisen? Miksi Suomessa saa tehdä melkein mitä vain ilman että siihen reagoidaan, kun Ranskassa koetaan kahden vuoden eläkeiän korotus sellaiseksi epäkohdaksi, että siitä kannattaa osoittaa mieltä joka puolella maata ja jopa nuoret ihmiset lähtevät barrikadeille?

On pakko myöntää, että tämä on dilemma jota en osaa ratkaista, vaikka olen 60-luvusta lähtien sitä yrittänyt. Miksi ihmiset eivät toimi rationaalisesti, vaan kannattavat politiikkaa ja poliitikkoja, jotka eivät aja heidän etujaan? Mitä seuraa siitä, että politiikassa ei tarvitse välittää huono-osaisien eduista oikeasti. Siitä on melkein vain haittaa. Ja miksi me tutkijat voimme pitää kuinka monia palopuheita tahansa perusturvan puolesta ilman että sillä on mitään merkitystä?

Kolmas Olli Kankaan mainitsema ryhmä ovat virkamiehet: meillä ei ole hänen mukaansa poliittista keskustelua vaan virkamiehet, sellaiset kuin Raimo Sailas tai Martti Hetemäki, määräävät agendan. Miksi he ovat asettuneet niin jyrkästi tämän ylimmän prosentin puolelle? He kuuluvat tulojensa osalta juuri rajalle, ylimmän viiden prosentin alimpaan kastiin (ja pääsivät juuri ja juuri Helsingin Sanomien verkoneeseen 2009 (vuositulot 0,2 milj euroa)). Mutta he ovat terästäneet itsensä! Ei mitään kateutta, vaan luja solidaarisuus. Rehellisyyden nimissä tällaisia virkamiehiä ei ole hirveästi, mutta tarpeeksi.

Entä sitten ay-liike? En ole tässä yhteydessä maininnut SATA-komiteaa, joka on ehkä syytäkin jättää unholaan. Mutta sen yksi suurimmista pettymyksistä oli ay-liikkeen edustajien liittoutu-

minen työnantajien kanssa perusturvan parantamisen estämiseksi. Tämä tietysti on kiistetty ay-liikkeen taholta, mutta hyvin keinotekoisella ja suorastaan epärehellisellä tavalla, eli käyttämällä perusteluna työtätekeviä köyhiä (joita ei ole kovin paljon) ja vetoamalla siihen, että heidän suhteellinen asemansa verrattuna perusturvan varassa oleviin köyhiin huononee. Tämä on siis juuri ylläkuvattua eriarvoisuuskehityksen mukaista ovelan kynnistä ajattelua. On selvää, että ansiosidonnainen sosiaaliturva on edistänyt tätä ajattelutapaa.

Yksi evoluutiotutkimuksen hienoista oivalluksista, jota yhteiskuntatieteilijät eivät ole vielä oikein oivaltaneet on, että luonnonvalinta ei suosi ihmisten välistä eloonjäämiskamppailua vaan yhteistyötä ja solidaarisuutta ja altruismia. Ja sitä enemmän, mitä vapaammin yhteiskunta tarjoaa siihen mahdollisuuden. Jyrkkien luokkien ja tuloerojen yhteiskunnassa yhteistyö ja solidaarisuus ja luottamus eivät muodostu. Tasaisen tulonjaon yhteiskunnassa niillä on niin sanotusti luonnollinen kasvupohja, vapaus. Tämä on ollut pitkälle Pohjoismaisen hyvinvointivaltion salaisuus. Mutta se on oikeasti rapautunut.

Pohjoismaiset hyvinvointivaltioidet ovat vielä selvästi parempia ja anteliaampia kuin muu Eurooppa ja Yhdysvallat, mutta kuinka kauan? Jos ihmiset elävät tarpeeksi pitkään täysin erilaisissa maailmoissa, mitä tapahtuu? Olen kiinnostuksella seurannut Yhdysvaltojen tilannetta, jossa runsas puolet äänestäjistä näyttää kannattavan aivan järjettömiä mielipiteitä maailmasta ja joiden mielestä valtio ei saa tehdä mitään huonosaisten hyväksi. He eivät suinkaan kaikki ole opporikkaita, mutta on selvää, että suurin osa Amerikan rikkaista rahoittaa politiikkaa, joka tukee tällaista näkemystä. Ja koko sillä ryhmällä, joka kannattaa köyhille vihameilistä politiikkaa, ei ole mitään käsitystä siitä, mitä köyhyys on ja mitä sille pitäisi tehdä. Heille kyse ei tietyssä mielessä ole ihmisistä ollenkaan. Ja kuitenkin USA:ssa on perustuslaki, joka nojaa käsitykseen yhtäläisistä

ihmisoikeuksista ja tasa-arvosta ("Kaikki ihmiset syntyvät tasa-arvoisina...").

Esityksessään Olli Kangas pohti lopuksi Valtiovarainministeriön tuottamaa kauhukuvaa niin sanotusta kestävyysvajeesta, eli ajatusta siitä, että olemme taloudellisen kantokyvyn rajoilla ja koko homma voi romahtaa, koska kulut ylittävät tulot rajusti nykyisillä etuusperusteilla jo parinkymmenen vuoden tähtäimellä. Tämä on modernin yhteiskunnan Kharybdis, jos valtaviien tuloerojen ja luokkaerojen yhteiskunta on Skylla. Tässä välillä pitää navigoida. Luultavasti turvallisinta olisi kuitenkin navigoida niin, että kaikki olisivat oikeasti samassa veneessä. Nyt meillä alkaa olla tilanne, jossa köyhät on karkotettu vuotavaan pelastusveneeseen ja Wahlroosit ja kumppanit kehottavat leikkaamaan myös vetoköyden. Vielä vetoköyhtä ei ole katkaistu. Kehoituksia sen sijaan tulee satelemalla, ja houkutus niiden noudattamiseen näyttää olevan suuri.

Sosiaalipolitiikan kannalta tulevaisuus on jännittävä, monilla tavoin. Meidän tutkimuskohteemme ei ainakaan menetä merkitystään. Ja on tärkeää, että pysymme uskollisina sosiaalipolitiikan ja Sosiaalipoliittisen yhdistyksen lähtökohdille (ks. Roos 2010).

Viite

¹ Kommenttipuheenvuoro Sosiaalipolitiikan päivillä 21.10.2010

Kirjallisuus

Brady, David (2009) Rich democracies, poor people. How politics explain poverty. Oxford: Oxford University Press.

Esping-Andersen, Gösta (2010) Life Chances and Early Childhood Investments. Sidney Ball Memorial Lecture. University of Oxford 13.10.2010.

- Frank, Robert H., Adam Seth Levine & Oege Dijk (2010) Expenditure cascades. <<http://ssrn.com/abstracts=1690612>>.
- Kangas, Olli (2010) Perusturvan puutteet, 2010-luvun sosiaaliset ongelmat, köyhyys ja syrjäytyminen. Esitys sosiaalipolitiikan päivillä <<http://blogs.helsinki.fi/sosiaalipolitiikanpaivat/files/2010/10/Ollikangas.pdf>>. Luettu 3.11.2010.
- Krugman, Paul (2010) Have you left no sense of decency? Conscience of a Liberal New York Times 20.9.2010 <<http://krugman.blogs.nytimes.com/2010/09/20/have-you-left-no-sense-of-decency>>. Luettu 20.9.2010.
- Kuivalainen, Susan (2010) Kestääkö suomalainen vähimmäisturva pohjoismaisen vertailun? Vertaileva analyysi vähimmäisturvan tasosta ja sen köyhyyttä ehkäisevästä vaikutuksesta neljässä Pohjoismaassa 1990-2005. Yhteiskuntapolitiikka 75 (4), 377-388.
- Marmot, Michael (2004) Status syndrome: how your social standing directly affects your health. London: Bloomsbury.
- Wilkinson, Richard & Kate Pickett (2009) Spirit level: Why more equal societies almost always do better? London: Allen Lane.
- Roos, J.P. (2010): Sosiaalipoliittisen yhdistyksen historia, Tieteessä tapahtuu 29 (3), 76-77.
- THL(2010) Puolueiden ja järjestöjen vastaukset köyhyyden, syrjäytymisen ja terveyserojen vähentämiseen <http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/tutkimus/hankkeet/stop_koyhyys/haastevastaukset>. Luettu 3.11.2010.